

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ХАРАКТЕР АНГЛОМОВНОГО РОМАНУ Д. КЛАВЕЛЛА «СЬОГУН»

Питання культурної спадщини і мови тісно взаємопов'язані. Щоб розуміти культуру народу, потрібно вивчити його мову. Поняття міжкультурної комунікації може тлумачитись як діалог культур, де головною метою є взаєморозуміння і взаємопізнання. Сучасний переклад художніх творів розглядається не лише як переклад з однієї мови на іншу мову, але і як переклад з культури на культуру [1, с. 202]. Саме у романі Джеймса Клавелла «Сьогун» ми маємо можливість бути свідками діалогу культур, а саме англійської та японської, крізь призму спілкування головних героїв цього роману. Джеймс Клавелл, американський письменник австралійського походження, у своєму історичному романі «Сьогун», що був вперше опублікований англійською мовою у 1975 році, зробив спробу познайомити читачів із культурним середовищем середньовічної Японії початку 17 століття. Завдяки своєму острівному віддаленому географічному місцезнаходженню, Японія досить довго залишалась поза межами сильного європейського впливу. У своєму англomовному романі «Сьогун» Д. Клавелл змальовує, які неймовірні труднощі довелося подолати морякам-голландцям разом із їхнім лоцманом англійцем, щоб дістатись Японії.

Метою даної статті є дослідити мовні засоби та літературні прийоми змалювання культурного середовища японського народу на початку 17 століття.

Мова кожного народу містить різні шари лексики, серед якої також наявні поняття та терміни, що мають етнокультурну специфіку. Вони відображають національну ідентичність та мають соціокультурне забарвлення. Лексичний запас мови відіграє роль накопичувача

національної культури. У мові відображено назви звичаїв та традицій, екологічні середовища, предметів побуту, релігійних вірувань, описано соціальні норми та політичні системи.

У найзагальнішому значенні культура означає сукупний результат діяльності людини. У повсякденній взаємодії культуру розуміють як норму і модель поведінки, як синонім освіченості, як визнання високого рівня розвитку того чи іншого явища. Серед функцій культури найчастіше називають адаптаційну, пізнавальну, аксіологічну (ціннісну), інформаційну, комунікативну, нормативну, гуманістичну, людинотворчу, виховну та світоглядну. Культуру поділяють на матеріальну та духовну. Матеріальна культура включає об'єкти, створені руками людини. До структури духовної культур належать інтелектуальні (освіта), естетичні (мистецтво), етичні (мораль), соціальні (мова, цінності, звичаї і традиції, право, політика), релігійні (релігійні міфи, ритуали й обряди тощо) елементи.

Для опису культурних особливостей Японії 17 століття автор використовує спеціальні лексичні засоби, які лінгвісти називають культурно-специфічними одиницями, культурно-навантаженими одиницями або культурно-специфічними референціями. Тут варто зазначити про актуальність таких лексичних термінів, як «лакуна» та «реалії». Лакунами в лінгвістиці називають слова, що не мають відповідників у іншій мові. Більшість культурно-забарвлених слів легко помітити в художньому тексті, оскільки вони стосуються специфічної мовної спільноти і не можуть бути перекладені дослівно [1, с. 205]

Лінгвіст Пітер Ньюмарк описує культурно-специфічні елементи в текстах у контексті соціолінгвістики. Ньюмарк виділяє шість основних сфер, до яких вони належать: 1) екологія (флора, фауна, ландшафтні особливості, вітри, географічні реалії); 2) суспільне життя; 3) соціальне життя; 4) особисте життя; 5) звичаї і заняття; 6) приватні пристрасті.

Серед літературних прийомів Дж. Клавелла, які він використовує для

зображення японської культури, можна виокремити такі:

- використання слів, фраз та речень японською мовою, але автор відразу ж дає їх переклад англійською мовою для розуміння змісту;
- використання культурно-специфічних лексичних одиниць, де автор звертається дуже часто до прийому пояснення та опису понять для розтлумачення їх читачеві;
- використання приказок, прислів'їв, порівнянь;
- опис моделей традиційної поведінки у різних ситуаціях, традиційного одягу та ін.;
- використання архаїчних форм слів для ще більшого занурення читача в епоху того часу.

Спробуємо проілюструвати вищезгадані культурні аспекти на прикладах.

Один із найголовніших героїв роману англієць Блекторн розуміє важливість вивчення мови для пізнання іншого народу. "This is priceless knowledge....Language is the key to anywhere foreign, neh?" [2, с.730].

Їжа

"To eat meat – to eat meat is forbidden. It's against the law, and against Buddhism and Shintoism".

Ставлення європейців: "A man can't live without meat. That's real food. Makes you strong..." [2, с. 394].

"Rice gives us food to eat, Anjin-san, tatamis to sleep on, sandals to walk with, clothes to shut out the rain and the cold, thatch to keep our houses warm, paper for writing. Without rice we cannot exist" [2, с. 778].

Поведінка, емоційні реакції

"Listen to the rock grow, Anjin-san. Listen to the kami of the rock... Listen, my love, for thy life's sake..." [2, с. 777].

"...and in any event, in a matter of any importance, our custom to use a go-between is so much better, neh?" [2, с. 789].

Час

“Good. Mariko-san, you will come back with the Angin-san tonight, in the Hour of the Dog” [2, с. 785].

Ставлення до іноземців-християн

«Barbarians cause nothing but trouble. Christians cause nothing but trouble.” “”I was born the year the first Christians arrived and they’ve bedevilled the land ever since,” Toranaga said.”For fifty-eight years nothing but trouble” [2, с. 784].

Церемонії

“A cha-no-yu was a formal, extremely ritualized tea Ceremony” [2, с. 710]. “The first perfection of the cha-no-yu was cleanliness, the second, complete simplicity. The last and greatest, suitability to the particular guest or guests....At a cha-no-yu all were equal, host and guest, the most high daimyo and merest samurai. Even a peasant if he was invited” [2, с. 714].

“A Flower-Viewing Ceremony has been authorised by His Imperial Highness, Emperor Go-Nijo, to honor the occasion” [2, с. 481].

Музичний інструмент

“Kiku clapped her hands gently and Ako brought the **samisen**. It was long, shaped something like a guitar, and three-stringed” [2, с. 636].

Гроші

...”three thousand koku...You say the girl’s contract’s worth enough rice to feed a thousand families for three years?” [2, с. 661].

“Five hundred **koku** would be more than enough to live on for a year, and the other five hundred will give you about one hundred and eighty **koban in gold** to buy seamen” [2, с. 663].

Звичай

“Toranaga had an infant put to death for something the father did?” “Yes, it’s our custom” [2, с. 458].

“...in any event, in a matter of any importance, our custom to use a go-between is so much better...”[2, с. 779].

Філософія, вірування

“Put all things into own separate compartments and yield to **wa**, the harmony of life” [2, с. 654].

“What is a *kami*, Mariko-san?”

“*Kami* is inexplicable, Anjin-san. It is like a spirit but not, like a soul but not. Perhaps it is the insubstantial essence of a thing or a person ...you should know a human becomes a *kami* after death but a tree or rock or plant or painting is equally a *kami*. *Kami* are venerated, never worshiped. They exist between heaven and earth and visit this Land of the Gods or leave it, all at the same time.”

“Karma, Anjin-san,” he said, motioning at the smoldering ruins. “Leave the problems of God to God and karma is karma” [2, с. 461].

Закони

“Here, by law, all our citizens are in official records: births, deaths, marriages. Every hamlet or village or city street has its official scroll...Then no one can pretend to be what he is not, wrongdoers can be caught more easily, and men and women or parents can't cheat in marriage, neh?” [2, с. 662].

Звісно ж, це лише невелика частина кількості прикладів з вищезгаданого роману, де автор Дж. Клавел знайомить нас із культурою японського народу. Коли ми вивчаємо нову мову, ми не лише засвоюємо нові слова та граматичні правила, але і дізнаємось про звичаї, традиції та цінності людей, які розмовляють цією мовою, це розуміння нових перспектив та способів мислення. У різних мовах є слова для понять, які можуть не існувати в інших мовах, що ілюструє, як лексика відображає культуру носіїв мови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ткачівська М. Р., Щерба Р. М. (2022). Переклад крізь призму міжкультурної комунікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 57. С. 202-207. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.57.47>.

2. Clavell J. (1975) Shogun Hodder and Stoughton, London. 1125 p.

3. Slavova L., Borysenko N. (2021). Culture-specific information encoded in lacunae: The author's and translators' strategies of representation. *Studies about Languages. Kalbų studijos* 38: 17-28. doi: 10.5755/j01.sal.1.38.27396.